

Kent Mobilyası Tasarımından Disiplinlerarası Etkileşim

Endüstri Ürünleri
Tasarımcısı, Araş.
Gör., ODTÜ Mimarlık
Fakültesi Endüstri
Ürünleri Tasarımı
Bölümü

Serkan GÜNEŞ

ABSTRACT

Interdisciplinary Interaction In The Design of Urban Furniture

The necessity to improve the city is experiencing a new orientation in the design of the furniture of the public thoroughfare and urban image. Urban furniture is an element of urban identity regarding design and space/place selection criteria to arrange public space and cover basic necessities. Therefore, urban furniture is a study subject for both industrial products and urban design. In this context, the aim of this study is to discuss how we gain collaboration about urban furniture among in effective disciplines and institutions.

Bu yazıda “Kent Mobilyası” kavramı üzerinde durulacaktır. Kent mobilyası, kamusal mekanı düzenlemek ve temel gereksinimleri karşılamakla beraber, tasarım ve yer seçimi ölçütleri açısından kent kimliğini destekleyecek veya kargaşaya itecek potansiyellere sahiptir. Birçok farklı disiplinin zorunlu olarak ortak çalışmaları gereken bu konu üzerinde elbette farklı literatürlerde tasarım ve yer seçimi ölçütleri açısından birçok kaynağa ulaşmak mümkündür. Ancak, yazındaki eksikliği gidermek amacıyla bu yazıda konuya müdahil disiplinlerin veya kurumların, böyle bir konuda kent kimliğini olumlu yönde etkileyecek yönde nasıl ortak davranabileceklerinin yolları incelenecektir. Çünkü, konumuz şehir veya onunla ilgili bir konu olduğunda, karşımıza gelen sorunlar belirli bir grubun özel problemleri değil; o şehri belleklerinde kayıtlı tutan ve tutacak bütün insanların problemleri olduğu görülecektir. Bu nedenle tüm *amel-i salih* kurumların işbirliği kaçınılmazdır. Meselenin bu boyutu ele alındığında artık birlikte çalışmama lüksüne sahip olmadığımız ortaya çıkacaktır.

Metin içerisinde, kent mobilyası tasarım ölçütlerinden farklı olarak, mevcut kent kimliğini koruyacak tasarım yönetim modelleri üzerinde durulacaktır. Bu amaca yönelik olarak kent mobilyası kavramının disiplinlerarası bir biçimde ele alınması gerektiği vurgulanacaktır.

Kent İçin Kent Mobilyası

Ürün tasarımı ve şehir planlama gibi iki kavram yan yana geldiğinde, bu iki disiplini birleştirebilecek ortak nokta çoğu zaman kent mobilyası olarak algılanmaktadır. Ölçek temelinde yapılan ve eksik olan bu çözümleme aslında başka ortak çalışma alanları için elbette potansiyeller taşımaktadır. Ancak bu potansiyellerin ortaya çıkması iki disiplinin birbirini anlaması ve kolektif çalışma yolları üzerinde yapıcı bir uyum üzerine fikir birliği sağlamaları ile mümkündür.

Yukarıda belirtildiği üzere, anılan işbirliğinin yapısal modeli mevcut gereksinimin tatmini açısından önemlidir. Kolektif tasarım hizmetlerinde temel iki tür model bulunmakla beraber, bu modelleri birbirinden ayıran nokta fonksiyonlar

arasındaki iletişim ağıdır. Çoğu doğrusal model, fonksiyonel sınırları dahilinde eylemlerini gerçekleştirdiklerinden dolayı ihtiyaç duyulan iletişim ağları zayıf olmakta ve geri besleme süresinin uzunluğundan dolayı gecikmelere ve eksik bilgiye yol açmaktadır [1]. Grup temelli ağ modellerinde ise fonksiyonlar arası iletişim kurulmakla birlikte, zengin bir bilgi havuzu dahilinde amaca doğru, sürekli iletişim halinde hizmet vermektedirler [2]. Ancak grup temelli modellerin böyle bir yapısal modeli oluşturabilmeleri için öncelikle zorlu bir takım deneyiminden geçmeleri gerekmektedir. Bu deneyimin temel kazancı disiplinlerarası iç direncin köreltilmesi ve çalışmalar süresince oluşturulacak kolaylaştırıcı ortak dilin yaratılmasıdır. Amprik olarak incelendiğinde çoğu disiplinlerarası takım deneyimleri uzlaşma ve performans açısından yükselen lineer bir doğru çizmemekte takım çalışmalarının ilk etapları belirli anlaşmazlıkların ortaya çıktığı takımın ya büyük oranda dağıldığı ya da tekrardan faydalı dersler çıkarılıp performansa yönelik tesis edildiği bir süreçten geçmektedir. Görülüyor ki yüksek performanslı takım çalışmalarının arkasındaki temel etmen etkin iç iletişimdir [3]. Bu yüzden kent mobilyası gibi bir kavram üzerine çalışmanın ilk koşulu disiplinler arası ekip çalışması, diğer koşulu işe bu ekibin sürekli iletişim ve paylaşım içinde olmasıdır.

Böyle bir model için aşılması gereken en önemli husus beraber çalışmak zorunda olan disiplinlerin diğer disiplin ile temas ettiklerinde kendi pozisyonları konusunda gösterdikleri iç dirençtir [4]. Bu nedendir ki disiplinlerarası kavramı tartışmalı ve hala çekinceler ile yaklaşılacak bir konudur. Çünkü 1980'li yıllardan sonra uzmanlık kavramı anlamını kaybetmiştir. Artık birkaç disiplin ile yetişmek gerekmektedir. Bu çoğulluk ihtiyacı kişilerin yeteneklerinin zayıflığından değil, uğraşılacak meselelerin daha karmaşıklaşmasından kaynaklanmaktadır. Toplumlarda görülen gelişme ve demokratikleşme ile birlikte bireyciliği kaldırıp grup çalışmalarına ve katılımcı yönetim modellerine hızlı bir geçiş gözlemlenmesi değil disiplinlerarasında da kendini hissettirmektedir.

Bir olgunun disiplinlerarası olmasına karşı çekinceleri olan grubun genel hatası analiz boyutunda o olguya yoğunlaşmış disiplinin değil; bahse konu sorunun disiplinlerarası bir çalışma zorunluluğu gerektirdiğini görememelerinden kaynaklan-

maktadır. Elbetteki her disiplinin kendi için kendi modellerine dayandığı bir kuramsal çerçevesi olmakla beraber genel şikayet edilen nokta bu modellerin arkasındaki temsillerin arasındaki müştereklik kurma sırasında karşılaştıkları tutarsızlık ve kan uyuşmazlığıdır. Bu yüzden, disiplinlerarası çatışmanın ve arzulanandan az olan işbirliğinin arkasındaki temel neden uğraşılacak mesele üzerine olmayıp, konuya müdahil olan her disiplinin kuramsal çerçevesinin sorun üzerinde iktidar savaşıdır. Böyle bir rekabette disiplinlerin yer almalarının temel gerekçesi ise kendilerini meselenin bir parçası olarak görmeleri ve sonrasında çözümünde bir parçası olma isteklerinden gelmektedir. Ancak bilginin gücü getirdiği yeni toplum yapısında disiplinler kendilerini vazgeçilmez kılmak için ortak çalıştıkları disiplinlerden bilinçli olarak bilgi esirgedikleri hala görülmektedir. Ne yazık ki disiplinlerin bugünkü çizgilerini korumaya harcadıkları enerji, disiplinlerarası çalışmalarına harcadıkları enerjiden daha fazladır [5]. Elbette ki burada bahsedilen konu o disipline ait bilgi, deneyim ve kabiliyetin kullanıldığı işlerde yetki devri değildir. Arzulanan yetki paylaşımı ve katılımcılıktır.

Sahipsiz problemler, çözümü güç problemler olarak karşımıza çıkıyor. Aynı şekilde kent mobilyası gibi çok disiplinli problemler ise katılımcılığın düşünsel ve fiziki sınırları dahilinde ortak bir yol bulunmadan çözümsüz kalmaktadır. Çünkü genel algıda katılımdan beklenen fikir birliğidir. Oysa ki katılım diğer kişilerinde sorunlarla ilgilenmeleri, öneri ve karşı öneriler getirmeleri, şüphe ve çekinceleri dile getirmeleri ve ortak bağlılığı gerçekleştirmek için çalışmaları demektir.

Kent mobilyası kavramına geri döndüğümüzde disiplinler çatışmalarının arasında kalmış bir yapı görüyoruz. Meselenin çoğu disiplinin ara kesitinde yer alması mevcut karmaşıklıkla ürkütücü boyuta taşımaktadır. Çünkü kent mobilyası o kentin fonksiyonel ve estetik değerlerinden biri olmakla beraber hizmet ettiği çerçeveden tanımlı bir yaş, cinsiyet veya gelir durumuna bağlı olmayıp geneli içinde kapsar [6]. Bununla beraber kent mobilyaları kent kimliği açısından önemli bir öğedir. Bu durumun ortaya çıkması kent mobilyalarının fiziki konumları itibari ile kentlilerinin algıladığı, tüm kentsel ilişkilerin

Toplumlarda görülen gelişme ve demokratikleşme ile birlikte bireyciliği kaldırıp grup çalışmalarına ve katılımcı yönetim modellerine hızlı bir geçiş gözlemlenmesi değil disiplinlerarasında da kendini hissettirmektedir

oluştugu mekanlarda bulunmalarından kaynaklanmasındandır. Belirtilen nedenle tutarlı bir kent kimliğinin oluşturulmasında kent mobilyalarının bilinçli bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Kent kimliğini şehir mobilyası üzerinden tariflemeye çalışırsak aslında aranan şeyin kentte mevcut olan veya zaman içinde benimsenmiş yığılma ile oluşturduğu tutarlılık olduğunu fark edeceğiz. Bu yönde bütünsel bir yaklaşım bu tür mobilyaların estetik değerleri kadar işlevlerinin tanımlanmasında ve işlevlerine yönelik konumlandırması ile açıklanabilir. Estetik değerler açısından da kent mobilyasında iki önemli değer ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi o mobilyanın konumlandırıldığı çevre ile o çevrenin kimliğine yönelik ortak bir dil yaratma çabasıdır. İkincisi ise mobilyaların kendi içinde oluşturmaları gereken standartlaşmadır.

İnsan yapısı mekanlarda çevre, doğal olan üç boyutlu algısal çevresi kadar insan tarafından yaratılan ve mekanı anlamlandıran ürünlerden oluşur. Böyle bir çevrenin karakteri o yerde bulunan nesnelere, şekiller, dokular ve renklerden tekabüldür [7]. Mekana eklenen her nesnenin o mekanın var olan kimliğinin desteklenmesi veya yıpratılmasında rolü büyüktür. Bu nedenle mekana eklenen her nesnenin mekanın barındırdığı fonksiyonları destekleyen nitelikleri kadar ortak dile hizmet etmesi bir zorunluluktur. Burada ki ortak dil mekanın estetik değerleri ile ürünün çatışmaması kadar ürünün yerin ruhuna hizmet edecek nitelikte olmasıdır [8].

Böyle bir ortak dil oluşturma çabasının önünde pratikte belirli kısıtlar olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu kısıtlardan ilki yerel yönetimlere aittir. Yerel yönetimlerin sürekli değişmesi ve mali kısıtları şehir mobilyalarının kent kimliğini destekleyecek nitelikte yaratılmasında önemli bir engeldir. Her yönetimin kendine ait estetik beğenileri dönem dönem egemenliğini sağlamış ve bu beğeniye hizmet eden mobilyalar zaman içinde konumlandırılıp, zaman içinde eklektik bir yığılma oluşmuştur.

Başka bir kısıt ise diğer kamu ve özel kuruluşlarına aittir. Birbirinden bağımsız kamu ve özel kurum ve kuruluşlarının (Telekom, Elektrik İşletmeleri, GSM Şirketleri vb.) altyapı ve hizmet amacıyla kentte konumlandıkları donatı çeşitlerinin ve

sayılarının artması ile görsel karmaşaya neden olmakta, işlevlerine yönelik tasarımlarından dolayı ortak bir dil kaygısı taşımamaktadırlar.

Diğer bir kısıt ise kentte yaşanan hızlı değişimdir. Hızlı değişim ve teknolojik ilerleme ile şehir zaman içinde altyapıya yönelik yeni donatı elemanları kazanmaktadır. Bununla beraber kimi kent aksesuarları yok olmaktadır.

Görülen o ki, ister ortak dil ister eşgüdüm bağlamında kent mobilyalarının konumlandırılması ve tasarımında konuya müdahil olan taraflar arasında bir işbirliği kaçınılmazdır. Bu işbirliği için evvela taraflar arasında işbirliğine karşı iç dirençleri yok etmek gerekmektedir.

İşbirliği için belki de en yerinde çaba eşgüdüm sağlayıcı bir komisyonun oluşturulmasıdır. Çünkü belediyelerin kent mobilyasına yönelik mevcut donanımı incelendiğinde, bu mobilyaların ya kendi işletmelerinde üretildiği ya da özel kuruluşlardan satın alındığı gözlemlenmektedir. Endüstriyelleşen bu sektörde belediye işletmeleri daha çok anonim donatı elemanlarına yöneldiği için tasarımcı etkisi azdır. Özel kuruluşlarda ise tasarım fonksiyonu seri üretime yönelik olduğu için genel beğeniye hizmet eden, fonksiyonel tasarımlara yönelmektedir. Aitlik ve kimlik hissi ancak standart tasarıma eklenen belediye logosu ile sağlanmaktadır.

Bu yazıda kent mobilyası tasarımında geleneksel yapıdan farklı olarak tasarımcı, üretici, komisyon ve belediyenin teşekkülünden oluşan bir model önerilmektedir. Tasarımcı ve komisyon bu sürecin doğal bir parçasıdır. Tasarımcı kent kimliğine yönelik tasarım yapmakla sorumlu iken, komisyon ise kamunun sorumluluğu altında kentsel mekanlara kent mobilyası yerleştirmeye yetkili kurumlar arasında koordinasyon ve kent kimliğinin korunmasından sorumludur.

Komisyonun, belediye hizmet alanı içindeki kent mobilyalarının tanımlanması, planlanması ve yatırım projelerinin hazırlanması, denetimi, hizmete alınması ve belediyenin mevcut yasa, yönetmelik ve talimatlarına uygun olarak işletilmesi; kent mobilyası koymaya yetkili ilgili kurum ve kuruluşlarla ilgili koordinasyonun sağlanması temel görevleridir. Komisyonun oluşumu varsa, büyükşehir belediyelerinin konu ile ilgili idare ve işletmeleri ile bağlı kuruluşların genel müdür

veya müdürleri, kent mobilyası koymaya yetkili ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının belediye hizmet sınırları içindeki genel müdür veya bölge müdürleri, büyükşehir ise görev alanlarına giren konuların görüşülmesi sırasında ilçe belediye başkanları ve konuya müdahil disiplinlerin oda temsilcilerinden oluşabilir.

Bu komisyonun işlemleri ve geçerliliğinin temini Büyükşehir belediyeleri, Büyükşehir dahilindeki belediyeler ve büyükşehir sınırları içindeki bütün kamu kurum ve kuruluşlarıyla diğer ilgililer için bağlayıcı olması ile sağlanabilir. Komisyonun katılımı sağlanması diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, ilgili vakıf ve dernek temsilcileri görev alanlarına giren konularda oy hakkı olmaksızın görüşleri alınmak üzere toplantılara davet edilmeleri ile sağlanabilir.

Her ne kadar birçok şehrimizde bu amaca yönelik komisyonlar bulunsun da, mevcut estetik komisyonlar daha çok kent silüetini etkileyen yapılara inşaat izni verip vermeme yetkisine yoğunlaşmış durumdadır. Bu komisyonların diğer kamu kurumlarının altyapı donatı elemanlarına müdahalesi kısıtlı olup, kent kimliğine yönelik ilişkilendirme zayıftır.¹

Bu nedenden dolayı konuya yönelik ihtisaslaşmış bir komisyonun teşkil edilmesi şarttır. Belediyelerin sağladığı veya ürettiği kent mobilyalarının kent kimliği ve kent mobilyalarının kendi içindeki tutarlılığının sağlanması ana görevlerinden biri olmalıdır. Kurumlararası ve disiplinlerarası bu yapı, iç iletişim ve eşgüdüm için tamamlayıcı nitelikte olacaktır.

Sonuç

Kent mobilyası kamusal mekansal düzenleme unsurları içinde önemli bir yere sahiptir. Kent kimliği açısından taşıdığı kritik önem yüzünden, bu tür unsurların tasarım aşamasından yerleştirilmesine kadar belirli bir eşgüdüm ve bilince ihtiyacı vardır. Mevcut sistem yapısı gereği buna izin vermemekle beraber, disiplinlerarası işbirliğini

de destekler nitelikte değildir. Bu yüzden katılımcı bir işbirliği için konu ile ilgili disiplinler ortak çalışma niyeti ile iç dirençlerinden kurtulmalı, belediyeler ise yetki paylaşımına yönelmelidir.

Kent kimliğini destekleyecek kent mobilyası için öncelikle o kente ait tasarımların üretilmesi gerekmektedir. İkinci olarak görevleri arasında mevcut kent mobilyaları arasında ortak dili ortaya koyacak bir kent mobilyası eşgüdüm komisyonunun oluşturulması gerekmektedir. Bu sayede seçmeci (eklektik) yığılmanın ve karmaşanın önüne geçilebilir.

Kaynakça:

- [1] Güneş, S., 2002. *Effective Internal Communication Issues in Cross-functional Design Teams: The Case of a Graduate Course in Industrial Design*. Master Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- [2] Katzenbach, M. and Smith, A. And Smith, E., 1993. *The Wisdom of Teams*. Massachusetts: Harvard Business School Press.
- [3] Güneş, S., 2002. *Effective Internal Communication Issues in Cross-functional Design Teams: The Case of a Graduate Course in Industrial Design*. Master Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- [4] Donnellon, A., 1996. *Team Talk: The Power of Language in Team Dynamics*. Massachusetts: Harvard Business School Press.
- [5] Drucker, P., 1992. "There is More Than One Kind of Team." *The Wall Street Journal*, Feb, A 16.
- [6] Gürsu, H., *A New Approach To Urban Environmental Design Based on Man and Product Relations*. Ph.D. Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- [7] Strauss, A., 1961. *Image of The American City*. New York: The Free Press
- [8] Norberg Schulz, C., *Genius Loci: Towards A Phenomenology of Architecture*, Rizzoli. New York, 1984.

¹ 1.03-5 Belediyeler tasarruflarındaki yol, otopark, park, yaya bölgesi, kaldırım gibi yerler ile bunlar üzerindeki kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için gerekli büfe, hela, trafo, 10 m2 yi geçmeyen muhtarlık binaları ile ulaşım ve haberleşme noktaları, sinyalizasyon ve aydınlatma elemanları, çöp kutusu, bank, reklam ve bilgilendirme levha ve panoları gibi kent mobilyaları ile peyzaj elemanlarına o yerin özelliğini korumak, Türk Standartları Enstitüsü standartlarına uymak koşuluyla, Büyükşehir Belediyesi Danışma Kurulu kararı ile izin verilir. ESKİŞEHİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İMAR YÖNETMELİĞİ, 2003.

Kent kimliğini destekleyecek kent mobilyası için öncelikle o kente ait tasarımların üretilmesi gerekmektedir